

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОРИВУ В РОСЛИННИЦТВІ

Постановка проблеми. Інноваційний прорив, як об'єктивна необхідність подальшого розвитку агропромислового виробництва, перетворився в наш час на ключовий пріоритет забезпечення науково-технічного прогресу. Особливо яскраво демонструє цей вектор розвитку галузь рослинництва. Освоєння новітніх технологій, складовою яких є, передусім, техніка, постачальні та сервісні мережі, а також інформаційно-консультативне забезпечення, в умовах входження до європейських та світових ринків визначає конкурентну позицію підприємств та галузей вітчизняного агробізнесу. Вдосконалення техніки має відповідати, з одного боку, зростаючим вимогам до ефективної передачі тягової сили та коефіцієнту корисного навантаження, а з іншого – можливостям екологічного контролю щодо забруднення довкілля, збереження структури, вологості і родючості ґрунту, енергоефективності. Отже, існує гостра необхідність системного дослідження організаційних форм використання сільськогосподарської техніки в процесі виконання її інноваційної місії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Роль матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, забезпечення їх технікою та технологічними інноваціями розглянуто у працях відомих вітчизняних аграрних економістів, серед яких В. Андрійчук, П. Гайдучий, О. Захарчук, М. Кісіль, М. Лобас, Ю. Лупенко, Г. Підлісецький та ін. Питання розвитку спільного використання сільськогосподарської техніки на засадах кооперації у сучасній Україні досліджували Ф. Горбонос [1], В. Зіновчук [2], М. Малік [3], Л. Молдаван [4], Ю. Ушкаренко [6], та ін. Водночас питання забезпечення інноваційного прориву на засадах асоціативного використання сільгосптехніки потребує певного опрацювання з огляду на світовий досвід та особливості структурних перетворень в аграрному секторі України, зокрема в галузі рослинництва.

Результати дослідження. Фізичний та моральний стан техніки у сільськогосподарських підприємствах України характеризується, як

⁷Науковий керівник – д. е. н. професор В. В. Зіновчук.

застарілий. Використання такої техніки є нерациональним. Водночас, кожне аграрне формування, незважаючи на його організаційно-правовий статус, фізичний розмір та фінансово-економічну спроможність, прагне володіти повним комплексом технічних засобів для задоволення своїх виробничих потреб. У цьому, на думку їх власників, полягає основа їх господарської незалежності і свободи підприємницького вибору. Проте, значені чинники спричиняють високі витрати виробництва, унеможливають ефективне управління ними, зумовлюють виникнення екологічних проблем, що врешті знижує конкурентоспроможність кінцевої продукції галузі. Цей негативний тренд викликає особливе занепокоєння у зв'язку з перспективами виходу на європейські ринки та посиленням конкуренції з імпортними товарами на внутрішньому ринку.

Світовий досвід демонструє можливості здешевлення собівартості рослинницької продукції за рахунок оптимального формування та раціонального використання машинно-тракторного парку, спільного надбання та асоційованого використання сільгосптехніки, розвитку кооперації у цій та сполучених сферах (ремонт та регламентний сервіс, постачання запчастин, консультативний супровід тощо) [10; 7]. Варто підкреслити, що завдяки спільному придбання та використанню техніки відкриваються можливості трансферу новітніх технологій, що є першоосновою інноваційного розвитку.

Наприклад, дослідники з Університету штату Айова (США) стверджують, що спільно придбавати техніку фермери можуть навіть на двосторонній основі із укладенням угоди (контракту), що передбачає порядок виходу із проблемних та непередбачуваних ситуацій. Важливий урок американського досвіду полягає в тому, що взаємодовіра у таких випадках не є психологічним феноменом, а встановлюється на основі чітко визначеної юридичної процедури та регламентації економічної відповідальності за порушення договору. Укладанню контракту передують техніко-економічне обґрунтування, яке враховує розподіл витрат, особливо у випадках нерівномірного використання техніки, а також моменти та деталі, що можуть викликати суперечки [8].

Складнішою формою спільного використання сільськогосподарської техніки є машинні кільця або MR (Machinery Ring), що знайшли особливе поширення у Німеччині та інших країнах Північно-Західної Європи. Наприклад, починаючи з 1987 р. у Великій Британії сільськогосподарськими товаровиробниками створено 30 таких організацій, де їх учасники погодилися на певних принципах об'єднати свої ресурси для контролю за витратами і максимально

ефективного використання спеціалізованої техніки та досвіду. Вважається, що MR – це форма кооперативу, зазвичай з кількома сотнями членів, з найманими персоналом, який очолює виконавчий директор (менеджер). Ведеться облік членів MR та послуг, наданих як всередині кооперативу так й стороннім клієнтам. Витрати організації компенсуються за рахунок плати за надані послуги, що контролюється центральним офісом. Для замовлення послуг (техніки або/та робочої сили) через центральний офіс укладається контракт з територіально найближчим членом MR, який може надати таку послугу. Оплата здійснюється, знову є така, через центральний офіс. Отже, замовляють і виконують послуги члени свого кооперативу. При цьому не відбувається знеособлення у використанні техніки. Це особливо важливо з огляду на те, техніки постійно стає складнішою і вимагає кваліфікованих операторів. Британські MR здійснюють свою діяльність на прибутковій основі [9].

Один із найдосконаліших прикладів спільного використання сільськогосподарської техніки в сучасному світі подає Франція. Серед тамтешніх фермерів набули широкої популярності кооперативи типу CUMA (Cooperatives d'Utilisation de Materiel Agricole), яких в країні нараховується близько 13,4 тис., а їх членами (клієнтами-власниками) стали понад 200 тис. фермерів. Призначення таких кооперативів – надання фермерам послуг щодо спільного використання засобів виробництва (насамперед сільгосптехніки) та сприяння іншим релевантним груповим діям сільськогосподарських товаровиробників. Модель такого кооперативу передбачає існування пайового фонду, надання послуг за собівартістю (тобто на неприбутковій основі), ексклюзивне (тільки для членів кооперативу) обслуговування, демократичне управління з рівномірним голосуванням. Важливою також є практика диверсифікації фінансових джерел на придбання техніки, в т.ч. пов'язані з членством в ЄС. Обсяг інвестицій в оновлення технічної бази кооперативів CUMA становить понад 260 млн євро в рік [5, с.132-133]

Таким чином, беззаперечним став факт, що інноваційні технології змінюють аграрний бізнес. Перелік техніки, що використовується у сільському господарстві, вже не обмежується високотехнологічними тракторами, комбайнами і машинами. Роботизовані технологічні розробки, безпілотні літальні апарати та інші сільськогосподарські дрони виконують функції збору даних і аналітики. Швидкість збору інформації та можливість обробки значних масивів даних дають змогу оптимізувати сільськогосподарське виробництво. Доступність інноваційного оснащення, наприклад інфрачервоних камер, сенсорів

зростання, систем запилення та внесення добрив, допомагає без суттєвих затрат проводити діагностику на полях. За статистичними даними понад 300 тис. тракторів з автоматичною системою управління працюють в агропідприємствах.

Попри швидкий розвиток інновацій, залишаються нерозв'язаними ряд проблем, пов'язаних з юридичним регулюванням, обліком витрат і недостатньою довірою фермерів. Дослідження показують, що взаємодія окремих фермерів між собою та з іншими партнерами в агробізнесі за допомогою асоціаційних форм використання техніки та інформаційних технологій здатна вирішити не тільки проблеми оснащення, раціонального використання та сервісної підтримки технічних засобів виробництва, але й надасть доступ до бази інноваційних знань.

Висновки

1. Прискорити процес інноваційного розвитку, забезпечити врешті інноваційний прорив у галузі рослинництва неможливо без новітньої, високопродуктивної та високоефективної техніки. Проте, така передумова вимагає значних асигнувань, спеціальних знань та спеціальної сервісної інфраструктури. Реально забезпечити все це можна лише на поєднанні зусиль, матеріальних та фінансових коштів, що робить ідею кооперації у спільному придбанні та використанні сільськогосподарської техніки виключно привабливою.

2. Світовий досвід пропонує кілька перевірених практикою форм доступу фермерів до сучасної техніки, яка ними спільно придбавається та використовується. Найпоширенішими серед них є машинні кільця та кооперативи із спільного використання техніки. Перевагою зазначених моделей є те, що в їх роботі можуть брати участь навіть фермери, які відрізняються за фізичним розміром своїх господарств, фінансовими можливостями та технологіями, що використовуються. Чітко урегульований на основі контрактів внутрішній порядок співробітництва гарантує уникнення конфліктних ситуацій. Отже, досконалі контрактні відносини виступають запорукою взаємної довіри.

3. З урахуванням теперішнього стану та умов функціонування вітчизняної економіки подальший вектор наукового пошуку варто спрямувати на обґрунтування власних організаційних моделей спільного (асоційованого) використання сільськогосподарської техніки. Цей напрям дослідження має враховувати гетерогенну (неоднорідну) структуру аграрного сектора України, визначати потребу в оновленні та модернізації машинно-тракторного парку, а

також обґрунтувати активізацію ролі аграрної політики та оперативних дій уряду для прискорення кооперативних процесів.

Список використаних джерел

1. Горбонос Ф. В. Кооперація: методологічні та методичні основи / Ф. В. Горбонос. – Львів: Львівський державний аграрний університет, 2003. – 264 с.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – Друге вид., доп. і перероб. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
3. Малік М. Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК / М. Й. Малік, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 3–8.
4. Молдаван Л. В. Основні закономірності розвитку обслуговуючих кооперативів в Україні / Л. В. Молдаван // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – 2001. – № 5-6. – С. 16-17.
5. Пивовар П. В. Функціонування кооперативів із спільного використання сільськогосподарської техніки: досвід Франції / П. В. Пивовар // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 130–134.
6. Ушкаренко Ю. В. Сільськогосподарська кооперація в еволюційному вимірі: Монографія / Ю. В. Ушкаренко. – Херсон: Айлант, 2009. – 404 с.
7. Agricultural Cooperatives in Europe: Issues and Trends (2010). – Brussels, COGECA. – 172 p.
8. Edwards W. (2013). Joint Machinery Ownership. – Ag Decision Maker. – ISU, Extension and Outreach. – File A3-34.
9. Machinery Rings – Factsheet (2012). – FarmWeb. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.farmweb.co.uk/media/25525/Machinery%20Rings.pdf>
10. Multifarm Use of Agricultural Machinery (1985). – FAO Agricultural Series. – № 17. – Rome, FAO UN. – P. 63.